

Eleştiri Günlüğü **FETHİ NACİ**

Orhan Kemal'i hatırlamak

Orhan Kemal Müzesi, 12 Ekim 2001'de Cihangir'de açıldı.

Müzeye girince Orhan Kemal'in 30 Mart 1970'te yazdıklarını okuyoruz: "Eşe dosta selam. İnandığım doğruların adamı oldum, böyle yaşadım, karınca kararınca bu doğruların savaşını daha çok sanatumda yapmaya çalıştım, kursağıma hakkım olmayan bir tek kuruluş dahi girmemiştir."

Orhan Kemal'in yukarıdaki satırları Orhan Kemal'i tanıtmaya yetiyor.

Orhan Kemal'in oğulları "hayırlı evlat"ın ne demek olduğunu dosta düşmana gösterdiler.

Orhan Kemal'le ilgili anılarımdan sadece birini yazacağım.

Deniz, ortaokuldaydı. Bir gün Memet Fuat'ın de yayınevi ni, Lütfi Erişçi'nin kitabevini görmek istediğini söyledi. Önce Memet Fuat'ın yayınevine gittik. Sonra Lütfi Erişçi'nin kitabevine. Lütfi, çocuklarla konuşmaktan hoşlanan biriydi; Deniz'le sohbet başladı. Bir süre sonra Orhan Kemal geldi. Deniz, bir süredir hep Orhan Kemal'in kitaplarını okuyordu. Orhan, "Neler okuyorsun?" diye sorunca o günlerde okuduğu kitapları söyledi: kitapların çoğu, Orhan'ın kitaplarıydı. Orhan'ın ne kadar keyiflendiğini söylemeye gerek yok. Bir ara ortalktan kayboldu, sonra elinde bir kitapla çıkageldi: Deniz'e bir kitabını getirmişti. Deniz, sevinçten uçuyordu. Orhan, "Büyüyünce sen de baban gibi beni eleştirme" diyerek şakalaştı. Yaşar Kemal, olup biteni duyunca yazdığı her romanı Deniz'e imzalamaya başladı... Bende ki bütün Orhan Kemal'leri alıp götürmüştü Deniz, o kitaplar ne oldu, bilmiyorum.

Orhan Kemal eskiden olduğu gibi çok mu satıyor, bilmiyorum, ama Türk romanında unutulmaz bir yeri olduğunu söyleyebilirim. Emekçi halkı en iyi tanıyanlardan (Çünkü onlarla birlikte yaşamıştı.) biridir Orhan Kemal, **Bereketli Topraklar Üzerinde** (1954) adlı unutulmaz romanında bir ayağı köyde, bir ayağı şehirde, köylü-işçileri anlatır: Orhan Kemal, onları anlatabilmek için, onların çalışabilecekleri işleri seçmiştir; bu işler, bir eğitim, bir çiraklık gerektirmeyen işlerdir. Çünkü bir sanayi ülkesi olmak, henüz bir uzak hayaldir. Köyün besleyemediği, toprağın şehre, yani işe ve ekmeğe ittiği köylüler, en ağır iş şartlarında çalışmaya, verilecek herhangi ücreti kabul etmeye, ahırlarda yatmaya razıdır: Yeter ki iş bulsunlar!

Bereketli Topraklar Üzerinde'de, Orhan Kemal, çok önemli bir toplumsal gerçeği gözler önüne serer: Romanda anlatılan köylü-işçiler henüz sömürü bilincinden çok uzaktırlar. Bütün özelemleri "bir tahta araba, pazarda sebze, meyve" alıp satmaktır. Ya da "Haftız Ali'nin dükkânı gibi bir dükkân..." Bunları çok iyi bilen Orhan Kemal, toplumsal gerçekliğe, biraz da onların görebildiği, anlayabildiği ölçüde yaklaşmaktadır.

Orhan Kemal, insanlara hep umutla, hep iyimserlikle bakar. Türk romanında bir "Orhan Kemal bakışı" vardır: O, her insanda, her şeye rağmen aydınlık bir yan, temiz, insanî bir yan bulunabileceğine inanır. Bunu eserlerinde gösterirken, anlattığı toplumsal, ekonomik koşullara kimi zaman boşverdiği

bile olur. Oysa **Bereketli Topraklar Üzerinde**'de, severek, kahrolarak baktığı belli olan insanları, hoşgörüle ama olduğu gibi gösterir. Onların birbirlerine güvensizliklerini, yalancılıklarını, birbirlerini gammazlamalarını, gösterişçiliklerini, palavra atışlarını, ilkel egoizmlerini bütün çıplaklığıyla gösterir. Kürt Zeynel'in söylediği "Onların sekseninden bir mezelik yürek çıkmaz" sözü bu gerçekçi bakışın bir özeti gibidir. Ama o insanlar, içinde yaşadıkları koşullarda başka türlü de davranamazlardı. Orhan Kemal, bunu büyük bir ustalıkla gösterir. Tiksinerek, öfkeyle bakmaz onlara, anlayarak bakar. Neden ortadadır: İlahsızın Yusuf, "Hepimizin de bir ekme derdi mesela. Öyle değil mi?" deyince arkadaşı Köse Hasan, "Ne diyorsun Yusuf? Gözü çıksın. Yurdumuzu, yuvamızı ne diye teptik?" der.

"Bir ekme derdi": **Bereketli Topraklar Üzerinde**, bunun romanıdır.

Orhan Kemal'in **Eskici ve Oğulları** (1962) adlı romanı, zanaatkârlığın yok olup bitişini anlatıyor. Üzerinde pek durulmayan bir konudur, bu.

Roman, Topal'ın damadının şu ilginç sözleriyle bitiyor: "Fabrikadan geliyorum, ben de, Zeynep de yarın işe başlayacağız."

Orhan Kemal'in bildirisi açık ve keskin: Zanaatkârlık ölmüştür; geçim kapısı artık fabrikadır.

Eskici ve Oğulları, konusu bakımından ilginç bir roman. Romanlarımızda "küçük burjuva" denince hep aydın kesimi ele almır; küçük de olsa bir mal sahibi olan, ücret için çalışmayan, kendi üretim aletlerine sahip olan küçük burjuvalar-

dan, esnaftan, zanaatkârdan, küçük tarım üreticilerinden pek söz edilmez.

Orhan Kemal'in konusunu bilinçli olarak seçtiği, zanaatkârlığın çıkmazını, zanaatkârlığın kaçınılmaz sonunun fabrika işçiliği olduğunu anlatmak istediği pek açık. Bunu yaparken elinden geldiğince şematizme düşmemeye çalışıyor; yakından tanıdığı küçük insanları, onların zavıf, güçsüz yanlarını da, iyi yanlarını da ayrıntularıyla anlatmaya çalışıyor; mahalle kadınlarını, onların dedikodu merakını, bu küçük insanların değer yargılarını, geçim zorlukları karşısında ister istemez bu değer yargılarını bir yana bırakmak zorunda kalmalarını gösteriyor.

Edebiyatımızda işçilerden söz açan bir yazarın yetişmesi de rastlantıların sonucudur. Fabrikalarda çalışmamış olsaydı Orhan Kemal işçilerden söz açan hikâyelerini, romanlarını yazabilir miydi?

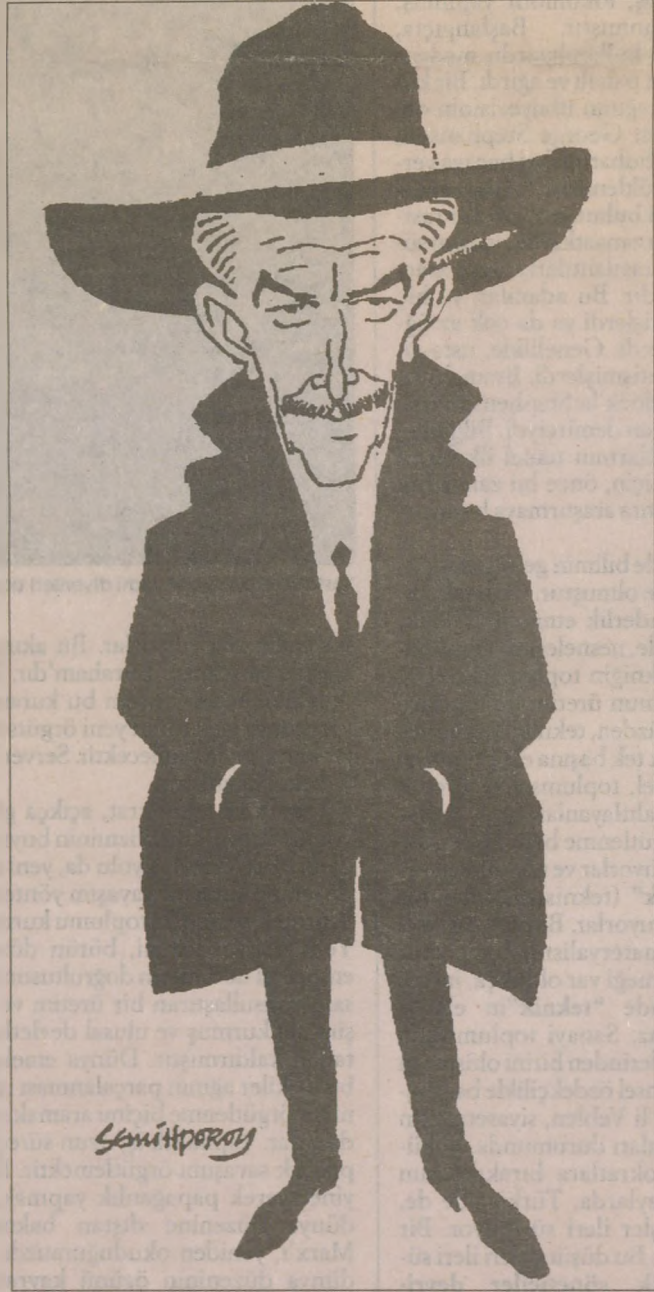
Orhan Kemal, işçileri, romanlarından çok, **Grev** gibi, **Uyku** gibi hikâyelerinde başarıyla anlatmıştır. Ne var ki Orhan Kemal'in anlattığı işçiler, Türkiye'de sanayileşme sürecinin başlangıç yıllarının işçileriydi. Bunun için Orhan Kemal'de daha iyi bir dünya için uğraş veren işçiden çok ezilen, sömürülen işçi vardır. Bunun için Orhan Kemal **Murtaza** gibi bir başyapıtı yazabilir ama aynı güçle devrimci bir işçiyi yazamaz; Orhan Kemal'in yaşadığı dönemin koşullarını düşünerek bu durumu olağan saymak gerek.

Orhan Kemal'in **Teber Çelik'in Karısı** adlı bir hikâyesi vardır, 1940'larda **Gün** dergisinde yayımlanmıştı, sonradan kitaplarına girdi mi, girmedi mi anımsamıyorum, çünkü o hikâyeyi yeniden okumak istediğim zaman Orhan'ın kitapları yoktu artık kitaplığımda. Orhan Kemal'in en sevdiğim hikâyelerinden biridir **Teber Çelik'in Karısı**: Kadın, bir başkasıyla yatarken,

"Kocam olacak o herif beni orospularla aldatıyor, parasını orospulara yediriyor!" diye öfkeleniyordu!

Orhan Kemal'in **Uyku** adlı hikâyesi de unutulmaz hikâyelerindedir. (Naci, **Uyku** nun filmi çekmişti. Başarılı bir film.)

Orhan Kemal'in romanlarını okumuşsunuzdur, ama hikâyelerinin pek sözü edilmez. Oysa nefis hikâyeleri vardır Orhan'ın. Birkaç yıl önce Yaşar Kemal'le birlikte "Orhan Kemal'den Seçme Hikâyeler" başlıklı bir kitap hazırlamaya karar vermiştik, ama Yaşar Kemal romanını bir türlü bitiremiyor, ben de tek başına bu işe girişmek istemiyordum. ■

Orhan Kemal. Edebiyatımızın unutulmazları arasında.

